

Дело C-395/21

**Резюме на преюдициалното запитване съгласно член 98, параграф 1 от
Процедурния правилник на Съда**

Дата на постъпване в Съда:

28 юни 2021 г.

Запитваща юрисдикция:

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Върховен съд на Литва)

Дата на акта за преюдициално запитване:

23 юни 2021 г.

Жалбоподател:

D. V.

Ответник:

M. A.

Предмет на главното производство

Присъждането на (i) сума, дължима за възнаграждение, изчислено въз основа на почасова ставка, за правни услуги, предоставени от жалбоподателката D. V. (адвокат) на ответника M. A., и на (ii) лихви.

Предмет и правно основание на преюдициалното запитване

Разглеждането на касационната жалба на жалбоподателката D. V. срещу ответника M. A. поражда съмнения относно преценката въз основа на член 169 ДФЕС, член 38 от Хартата на основните права на Европейския съюз (наричана по-нататък „Хартата“) и на членове 4, 6 и 7 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (наричана по-нататък „Директива 93/13“) на равноправния характер на клаузите на сключените между страните договори.

Преюдициални въпроси

1. Трябва ли член 4, параграф 2 от Директива 93/13 да се тълкува в смисъл, че изразът „основния предмет на договора“ обхваща клауза, която не е индивидуално договорена, включена е в договор за правни услуги, сключен между търговец (адвокат) и потребител, и се отнася до цената и начина на нейното изчисляване?

2. Трябва ли упоменаването в член 4, параграф 2 от Директива 93/13 на яснотата и разбираемостта на договорните клаузи да се тълкува в смисъл, че в договорната клауза относно цената (с която се определя цената на действително извършените услуги въз основа на почасова ставка) е достатъчно да се уточни размерът на почасовото възнаграждение, дължимо на адвоката?

3. При отрицателен отговор на втория въпрос: трябва ли изискването за прозрачност да се тълкува в смисъл, че включва задължение за адвоката да посочи в договора цените на услугите, които могат да бъдат ясно определени и уточнени предварително, или трябва да се посочи и ориентировъчна цена на услугите (прогнозен бюджет за предоставяните правни услуги), ако е невъзможно да се предвиди броят (или продължителността) на отделните действия и хонорара за тях към момента на сключване на договора и са посочени евентуалните рискове, водещи до увеличаване или намаляване на цената? За да се прецени дали договорната клауза относно цената отговаря на изискването за прозрачност, от значение ли е дали информацията относно цената на правните услуги и начина, по който тя се изчислява, се предоставя на потребителя по всякакъв подходящ начин или се съдържа в самия договор за правни услуги? Възможно ли е липсата на информация в преддоговорните отношения да бъде компенсирана чрез предоставяне на информация в хода на изпълнението на договора? От значение ли е за преценката на съответствието на договорната клауза с изискването за прозрачност обстоятелството, че крайната цена за предоставените правни услуги става ясна едва след окончателно преустановяване на предоставянето им? От значение ли е за преценката на съответствието на договорната клауза относно цената с изискването за прозрачност обстоятелството, че договорът не предвижда представянето от адвоката на периодични отчети относно предоставените услуги или периодично представяне на фактури на потребителя, което да позволи на последния да вземе своевременно решение за отказ от правните услуги или промяна на цената по договора?

4. Ако националният съд реши, че договорната клауза, с която се определя цената на действително предоставените услуги въз основа на почасова ставка, не е изразена на ясен и разбираем език, както изисква член 4, параграф 2 от Директива 93/13, трябва ли да проверява дали тази клауза е неравноправна по смисъла на член 3, параграф 1 от тази директива (т.е. дали при преценката на евентуално неравноправния характер на

договорната клауза следва да се провери дали тази клауза създава в ущърб на потребителя „значителна неравнопоставеност“ между правата и задълженията на страните по договора) или, макар и предвид обстоятелството, че тази клауза урежда съществен елемент от договора, самата липса на прозрачност на клаузата относно цената е достатъчна, за да се установи, че тази клауза е неравнопоставена?

5. Обстоятелството, че договорът за правни услуги няма обвързваща сила съгласно член 6, параграф 1 от Директива 93/13, когато договорната клауза относно цената е обявена за неравнопоставена, означава ли, че е необходимо да се възстанови положението, в което би се намирал потребителят в отсъствието на клаузата, обявена за неравнопоставена? Предполага ли възстановяването на това положение отпадането на задължението на потребителя да плати вече предоставените услуги?

6. Ако от естеството на възмезден договор за предоставяне на услуги следва, че е невъзможно да се възстанови положението, в което би се намирал потребителят в отсъствието на клаузата, обявена за неравнопоставена (когато услугите вече са предоставени), определянето на възнаграждение за предоставяните от адвоката услуги би ли противоречало на целта на член 7, параграф 1 от Директива 93/13? При отрицателен отговор на този въпрос, би ли била възстановена действителната равнопоставеност на страните по договора: i) ако адвокатът получи възнаграждение за предоставените услуги по почасовата ставка, предвидена в договора; ii) ако адвокатът получи минималната цена за правните услуги (например цената, посочена в национален правен акт, а именно препоръките относно максималния размер на възнагражденията за адвокатска помощ); iii) ако адвокатът получи обосновано по размер възнаграждение за предоставените услуги, определено от съда, като се вземат предвид сложността на казуса, квалификацията и опитът на адвоката, финансовото състояние на клиента и други релевантни обстоятелства?

Цитирани разпоредби от правото на Съюза и практиката на Съда

Член 169 ДФЕС, член 38 от Хартата, членове 3—7 от Директива 93/13.

Решение от 21 март 2013 г., RWE Vertrieb AG/Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV (C-92/11, т. 44); решение от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai/OTP Jelzálogbank Zrt (C-26/13, т. 37, 38 и 61); решение от 21 декември 2016 г., Gutiérrez Naranjo и др. (C-154/15, C-307/15 и C-308/15, т. 51 и 62); решение от 20 септември 2017 г., Ruxandra Paula Andriciuc и др./Banca Românească SA (C-186/16, т. 40, 44, 45 и 47); решение от 20 септември 2018 г., OTP Bank Nyrt. и OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt./Teréz Ilyés и Emil Kiss (C-51/17, т. 68); решение от 14 март 2019 г., Zsuzsanna Dunai/ERSTE Bank Hungary Zrt (C-118/17, т. 41 и 48); решение от 9 юли 2020 г., XZ/Ibercaja Banco, SA (C-452/18, т. 22 и 23).

Цитирани разпоредби на националното право

Член 6.228⁴ от Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Граждански кодекс на Република Литва, наричан по-нататък „ГК“)

Член 50 от Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (Закон за адвокатурата (advokatas) на Република Литва от 18 март 2004 г.)

Препоръки относно максималния размер на възнагражденията за помощ, предоставяна от адвокат (advokatas) или младши адвокат, дължими за представителство по граждански дела, одобрени с Постановление № 1R-85 на министъра на правосъдието на Република Литва от 2 април 2004 г. и с решение на Съвета на литовската адвокатска колегия от 26 март 2004 г. (в редакцията му в сила от 20 март 2015 г.).

Кратко представяне на фактическата обстановка и на главното производство

1. Ответникът М. А. сключва в качеството си на потребител пет договора за предоставяне на правни услуги с жалбоподателката адвокат D. V. По силата на член 1, параграфи 1—4 от всички договори адвокатът се задължава да предоставя на клиента устни или писмени консултации, да изготвя проекти на правни документи и да ги подписва, да извършва правен преглед на документи и да представява клиента пред различни институции при извършване на свързаните с тях действия. Релевантните разпоредби на всички договори предвиждат, че адвокатското възнаграждение възлиза на 100 EUR на час за консултации с клиента или предоставяне на правни услуги. Част от това възнаграждение се дължи непосредствено след представяне от адвоката на фактура за извършените правни услуги за отработените часове за консултации или за предоставяне на правни услуги.
2. Първоинстанционният съд и въззивният съд констатира, че D. V. предоставя услуги за периода от април до декември 2018 г. и от януари до март 2019 г. D. V. представя фактура за всички предоставени услуги почти една година след сключването на договорите за предоставяне на правни услуги.
3. На 10 април 2019 г. жалбоподателката предявява иск пред първоинстанционния съд за осъждането на ответника М. А. да заплати сума в размер на 9 900 EUR за предоставените правни услуги, 194,30 EUR за разноските по изпълнението на указанията на ответника, годишна лихва от 5 % върху присъдената сума, считано от деня на предявяване на иска до пълното изпълнение на съдебното решение, както и съдебните разноски в производството.
4. По изчисления на първоинстанционния съд в изпълнение на всички договори, сключени между жалбоподателката и ответника, са предоставени

правни услуги на стойност 12 900 EUR. Този съд постановява, че клаузите относно плащането на правните услуги, предоставени по петте договора за представителство, са неравноправни, и намалява с 50 % цената, определена за предоставените услуги (6 450 EUR).

- 5 На 30 април 2020 г. жалбоподателката подава въззивна жалба, но въззивният съд я отхвърля с определение от 15 юни 2020 г. и потвърждава решението на първоинстанционния съд. На 10 септември 2020 г. жалбоподателката подава касационна жалба.

Доводи на касационния съд и неговото становище относно преюдициалното запитване

- 6 По настоящото дело касационният съд (наричан по-нататък „съдът“) излага своето становище и отправя до Съда преюдициални въпроси относно: (1) съответствието на клаузите, съставляващи основния предмет на договорите за правни услуги, с изискването за прозрачност; (2) правните последици от констатирането на неравноправния характер на клаузите, определящи цената по договор за правни услуги.

По съответствието на клаузите, съставляващи основния предмет на договорите за правни услуги, с изискването за прозрачност

- 7 На първо място съдът отбелязва, че в настоящия случай е безспорно, че ответникът е физическо лице, което действа в лично качество, а не поради интереси в рамките на неговата търговска или професионална дейност, и че жалбоподателката е адвокат, упражняващ професионалната си дейност срещу възнаграждение, предоставяйки правни услуги на физическо лице. Следователно договорите, сключени между страните, трябва да се квалифицират като потребителски договори.
- 8 Според съда две от клаузите на договорите за правни услуги, сключени между жалбоподателката и ответника, са от основно значение за разрешаването на спора между страните: i) договорната клауза относно цената (установяваща цената на действително извършените услуги въз основа на почасова ставка); ii) договорната клауза относно начина на плащане за правните услуги. Тези две клаузи са от значение за настоящия спор, тъй като в хипотезата, при която жалбоподателката е посочила почасовата ставка, но не е обсъдила по-подробно обхвата и продължителността на конкретните правни услуги и очаквания размер на окончателните възнаграждения, и освен това не е предоставяла редовно информация за цената на вече извършените правни услуги и не е издавала периодично фактури, ответникът не е могъл да прецени обхвата на услугите, от които се нуждае, и тяхната крайна цена нито към момента на сключване на договора, нито към момента на неговото изпълнение. Ответникът не е имал и възможност да се откаже от договора(-ите) за правни услуги, в

случай че по време на изпълнение на договора(-ите) прецени, че цената за услугите е твърде висока.

- 9 Това, което съдът иска да установи, е дали член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че изразът „основния предмет на договора“ обхваща клауза, която не е индивидуално договорена, включена е в договор за правни услуги, сключен между търговец (адвокат) и потребител, и се отнася до цената и начина на нейното изчисляване. Според съда, като се има предвид, че тази клауза представлява основно задължение за лицето, дължащо плащане по договор за възмездно предоставяне на услуги, и като се имат предвид естеството, общата структура и разпоредбите на договорите за правни услуги, както и правните и фактическите обстоятелства, посочената клауза следва да попада в категорията на клаузите, обхванати от член 4, параграф 2 от Директива 93/13 (клаузи, съставляващи „основния предмет на договора“).
- 10 Според съда, от една страна, е достатъчно очевидно, че клаузата от спорните договори относно разходите е граматически ясна. Има обаче основание за съмнения дали тази клауза е разбираема, т.е. дали средният потребител може да разбере икономическите последици от клаузата. Затова в случая се поставя въпросът за тълкуването на съдържанието на принципа на прозрачност. Като се има предвид, че един от съществени елементи на прозрачността на дадена клауза е преценката на предоставената на потребителя информация, в случая е важно да се уточни обхватът на информацията, която трябва да бъде предоставена, както и степента ѝ на подробност.
- 11 Съдът отбелязва, че значението на подробната и/или периодично предоставяната информация относно цената — с оглед на естеството на правните услуги и предполагаемо недобрата осведоменост на клиента относно естеството, обхвата и особеностите на тези услуги — се счита за съществено. Освен това, като се има предвид, че продължителността на съдебното производство и/или обхватът на правните услуги са често трудно предвидими, съдът има основателни съмнения по въпроса дали, когато са уточнени само размерът (ставката) на почасовото възнаграждение за правните услуги и принципът, че адвокатът получава възнаграждение за действително предоставените въз основа на почасовата ставка услуги, такава договорна клауза може да бъде разбрана от средния потребител не само от формална и граматическа гледна точка, но и да му позволи да пресметне крайната цена на правните услуги, както и икономическите последици от такава клауза. Подобна неяснота в клаузата относно цената не може да бъде преодоляна чрез разглеждането ѝ във връзка с другите разпоредби на спорните договори, тъй като във втората клауза, която се отнася до плащането, не се уточнява честотата на изпращане на отчетите от доставчика на правни услуги и на плащане за предоставените услуги.

12 Макар че спецификата в предоставянето на правни услуги много често предполага затруднения в предвиждането на действителния брой отработени часове за предоставянето на правни услуги, търговецът (адвокат) би трябвало да може да предостави най-малкото предварителна прогноза за определени суми предвид предоставената от потребителя информация и обстоятелствата, които са му известни като доставчик на услуги към момента, в който започва процесът на сключване на договора. Съдът иска да установи дали при преценката на яснотата и разбираемостта на клауза относно цената по договор за правни услуги националният съд трябва да вземе предвид, например, обстоятелството дали в договора са определени конкретни цени за услугите (когато такива могат да бъдат ясно и точно определени предварително). Ако се окаже невъзможно да се определи броят (или продължителността) на конкретните действия и възнаграждението за тях към момента на сключването на договор за правни услуги, трябва ли договорът да посочва ориентировъчна цена на услугите (прогнозен бюджет за услугите), или подобно изискване също би надхвърлило основателните очаквания към практикуващите професията и би наложило на доставчика на услуги (адвокат) прекомерна и неоправдана тежест?

13 Освен това съдът си задава въпроса дали, за да се гарантира спазването на изискването за прозрачност, информацията относно цената на правните услуги и начина, по който тя се изчислява, може да бъде предоставена на потребителя по всякакъв начин или трябва да се съдържа в самия договор за правни услуги и дали липсата на информация в преддоговорните отношения може да бъде компенсирана чрез предоставяне на информация в хода на изпълнението на договора. На последно място, съдът иска да установи дали преценката на изискването за прозрачност се засяга от обстоятелството, че крайната цена за предоставените правни услуги се изяснява едва след преустановяване на представителството чрез адвоката по определено дело.

По действията, които националният съд следва да предприеме, ако установи неравноправния характер на клаузата относно цената

14 Ако бъде установено, че клаузите на спорните договори относно цената не са изразени на ясен и разбираем език (в нарушение на изискването за прозрачност), тези клаузи трябва да бъдат оценени от гледна точка на техния равноправен характер. Член 6.228⁴, параграф 6 от ГК, който транспонира в националното право член 5 от Директива 93/13, предвижда, че клаузите, които не отговарят на изискването за яснота и разбираемост, се считат за неравноправни. По този начин националното право осигурява на потребителя по-високо равнище на защита от гарантираното с Директива 93/13 — самата липса на прозрачност на клаузата относно цената е достатъчна, за да бъде констатиран неравноправният ѝ характер.

15 Съдът поставя въпроса дали, ако се установи, че клауза относно цената не е изразена на ясен и разбираем език и следователно би попаднала в приложното поле на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, съдът ще трябва

да провери дали спорната клауза създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност в правата и задълженията на страните, произтичащи от договора, или самата липса на прозрачност в клаузата относно цената е достатъчна, за да бъде констатиран неравноправният ѝ характер, по-специално с оглед на по-високото равнище на защита в националното право в това отношение.

- 16 Освен това съдът има съмнения относно действията, които следва да предприемат националните съдилища, в случай че установят неравноправния характер на клаузата относно цената за правните услуги. Като се има предвид, че договорната клауза относно цената определя основно задължение по договора за правни услуги, съдът счита, че продължаването на изпълнението на спорните договори без посочената клауза е юридически невъзможно съгласно нормите на вътрешното право. По този начин неприлагането на неравноправната клауза води до нищожност на спорните договори. При това положение националният съд трябва да възстанови положението, в което ответникът (потребителят) би се намирал в отсъствието на клаузата относно цената, чийто неравноправен характер е бил констатиран. При все това, тъй като естеството на възмездния договор за предоставяне на услуги предполага невъзможност да се възстанови това положение (услугите вече са били предоставени), ако потребителят не е бил обвързан от условията, определящи цената в настоящия случай, съдът би могъл да не осъди потребителя да плати на адвоката цената за предоставените услуги. Съдът има съмнения дали такова прилагане на възстановяването в конкретния случай не би противоречало на принципа за възмездност на доставката на услуги.
- 17 Според съда действието, което следва да се предприеме въз основа на констатацията за неравноправност на договорна клауза, е постановяването на подходяща санкция за търговеца. Въпреки това може да възникнат съмнения, че подобна санкция, ако адвокатът не получи никакво възнаграждение за предоставените услуги, би довела до неоснователното обогатяване на потребителя и до създаване на прекомерно несправедлив резултат (лишаването на адвоката от право на възнаграждение за предоставените услуги).
- 18 От друга страна, съдът има съмнения по въпроса дали практиката на националните съдилища (съгласно която установяването на неравноправния характер на клауза относно договорната цена позволява на съда да намали цената на предоставените услуги, да присъди себестойността на тези услуги или да присъди възможно най-ниската пазарна цена) не би противоречала на дългосрочната цел на член 7, параграф 1 от Директива 93/13, т.е. дали тази съдебна практика не би премахнала възпиращия ефект, който се създава по отношение на търговците с пълното неприлагане на такива неравноправни клаузи спрямо потребители, тъй като ще знаят предварително, че дори въпросните клаузи да бъдат обявени за неравноправни, търговецът все пак

би получил минимално възнаграждение за предоставените услуги, с което интересите на тези търговци остават защитени.

Кратко изложение на мотивите за преюдициалното запитване

- 19 Отговорът на преюдициалните въпроси е от решаващо значение за настоящото дело, тъй като би позволил да се определи обхватът на информацията, която трябва да се предостави от адвокат при сключването на договори за правни услуги с потребител, да се прецени дали е адекватно изпълнено задължението за предоставяне на информация и да се разреши въпросът относно присъждането на плащане по задължението, възникнало във връзка с предоставените правни услуги.

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ